

Länsstyrelsen
Västmanlands län

Rapport [801-5375-21]

Kartläggning

av kommunernas insatser för att hjälpa våldsutsatta personer med eller utan barn att ordna stadigvarande boende i Västmanlands län.

MÄNS
VÅLD
MOT
KVINNOR

Kartläggning

Bakgrund

Regeringen gav länsstyrelserna i uppdrag att kartlägga kommunernas insatser för att hjälpa våldsutsatta personer med eller utan barn att ordna stadigvarande boende efter vistelse i skyddat boende eller annat tillfälligt boende. I regeringsbeslutet tydliggörs att varje kommun ska med riktlinjer planera för bostadsförsörjningen samt utifrån socialtjänstlagen har kommunen skyldighet att tillhandahålla bostäder till särskilda grupper, där kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående särskilt ska beaktas. Socialstyrelsens föreskrifter om våld i nära relationer säger att socialnämnden vid behov ska erbjuda våldsutsatta personer tillfälligt boende samt bör vidare kunna erbjuda våldsutsatta hjälp med att ordna ett stadigvarande boende.

Inledning

Den ansträngda bostadsmarknaden och bostadsbolagens långa kösystem tvingar våldsutsatta med medföljande barn till korta och osäkra kontrakt. Att utsättas för våld och känna sig otrygg i sitt eget hem är verklighet för många våldsutsatta och barn. Hur blir det för barn som tvingas flytta från kommun till kommun i olika korttidskontrakt, där insatser från socialtjänsten blir lidande, har vi idag barnens rättigheter i åtanke i verksamheterna?

Finns ett inkluderande bemötande hos länets kommuner i arbetet med våldsutsatta och vilka särskilda insatser finns att tillgå?

Länets aktörer, socialtjänst, bostadsbolag och civilsamhälle har ett ansvar att arbeta för att hjälpa våldsutsatta till stadigvarande boende. Vilka förutsättningar och framgångsfaktorer har vi att tillgå i Västmanlands län och vilka utmaningar står vi inför?

Innehållsförteckning

Genomförande	3
Särskilda förutsättning och behov i länet	3
Kommuners tillgång till skyddat boende.....	4
Kommunernas insatser	4
Insatser för att hjälpa våldsutsatta att ordna stadigvarande boende.....	4
Insatser från andra aktörer	5
Boendeinsatser till den som utsatt närstående för våld.....	6
Samverkan	6
Hinder och utmaningar i arbetet	7
Framgångsfaktorer och goda exempel.....	8
Länsstyrelsens avslutande kommentar	9

Genomförande

Länsstyrelsen Västmanland har genomfört en riktad kartläggning till kvinnojourer, bostadsbolag samt socialtjänsten, där nio av länets tio kommuner har valt att medverka. Kartläggningen har genomförts med semistrukturerade intervjuer och öppna enkäter. Intervjuerna med socialtjänsten och kvinnojournerna har utgått från fem olika teman för att belysa kommunernas förutsättningar samt socialtjänstens arbete och insatser. Majoriteten av intervjupersonerna från socialtjänsten har arbetat en längre tid i respektive kommun och har god insikt i ärendehantering och arbetssätt. Kvinnojournerna intervjuades utifrån deras erfarenhet av att bemöta våldsutsatta och deras barn. Intervjuerna handlade om förutsättningarna de har för att bedriva skyddat boende. Öppna enkätfrågor skickades ut till bostadsbolag i länet och både kommunala och privata bostadsbolag fick möjlighet att besvara enkäten. Den bestod av frågor kring hur bostadsbolagen arbetar med frågan om mäns våld mot kvinnor, samverkan och förtur. Spridningsinsatser kring kartläggningsuppdraget har genomförts inom Länsstyrelsens samtliga nätverk inom uppdragen gällande mäns våld mot kvinnor.

Särskilda förutsättning och behov i länet

Västmanlands län består av tio kommuner varav den största kommunen har en befolkning om 155 551 invånare och den minsta 4 366 invånare. (*siffror för Västmanland 2020, Källa: SCB*) I länet finns en tydlig samverkansstruktur för arbetet med jämställdhet och mot mäns våld mot kvinnor. Landshövdingen leder Västmanlands Jämställdhetsråd där rådets syfte är att vara en pådrivande kraft i länets jämställdhetsarbete och har haft stort fokus på våld i nära relationer. Under jämställdhetsrådet finns Styrgrupp Våld Västmanland, som har representanter från de högsta cheferna från rättsväsendet, socialtjänst och Region Västmanland och leds av Länsstyrelsen. Till styrgruppen lyfts beslut som är länsgemensamma, såväl strategiska som operativa. Länet har flera gemensamma verksamheter så som Barnahus Västmanland, Socialjour Västmanland samt regionskoordinator prostitution och människohandel. Nio av länets tio kommuner har samordnare i arbetet mot våld i nära relation, majoriteten är verksamma inom individ- och familjeomsorgen.

Kommuners tillgång till skyddat boende

Länets kommuner är eniga om att tillgången till skyddade boenden är stor, det finns gott om aktörer som erbjuder insatser. Ofta har kommunerna någon eller några aktörer som de vänder sig till vid placeringar. Tidigare erfarenheter med lyckade placeringar samt god samverkan är avgörande. Hälften av kommunerna har upphandlat skyddade boenden och positiva effekter är att det är tidsbesparande samt förenklar vid behov placering. Socialsekreterarna upplever även att det tryggar att kvaliteten är tillräckligt god.

Våldsutsatta kan ofta ha svårt att finna nytt boende. Ofta behöver de byta boende av skyddsskäl och försvårande omständigheter är svag ekonomi och skulder. Flera skyddade boenden har börjat marknadsföra bostadsgaranti. De innebär att de skyddade boendet garanterar att den våldsutsatta får ett eget boende efter avslutad placering. Att skyddade boenden erbjuder bostadsgaranti upplever några kommuner som positivt och som avgörande vid placering, hälften av kommunerna bedömer att andra kriterier är mer vägledande. Våldsutsatta har olika behov beroende på olika strukturella sårbarheter vilket kräver kompetens och anpassning hos det skyddade boendet. Kommunerna upplever generellt att majoriteten av de skyddade boenden kan ta emot personer utsatta för hedersrelaterat våld. När det gäller våldsutsatta med missbruksproblematik eller med funktionsnedsättning finns det däremot utmaningar. En vanlig lösning blir istället att placera inom missbruksvård eller annat särskilt boende. En kommun har även egen insats med skyddat boende för våldsutsatta äldre.

Kommunernas insatser

Insatser för att hjälpa våldsutsatta att ordna stadigvarande boende

Majoriteten av kommunerna nämner insatser som stödjer våldsutsatta till stadigvarande boende, jourlägenhet och praktiskt stöd och hjälp. Ett fåtal nämner socialt kontrakt och ekonomiskt bistånd som insatser. Stödboende efter skyddsplacering är en insats som kan erbjudas till våldsutsatta berättar en kommun. Jourlägenheter i kommunerna nämns som en insats som är möjlig både före och efter skyddsplaceringar, de flesta kommuner har inga särskilda jourlägenheter för våldsutsatta och de är i regel inte funktionshinderanpassade. Socialtjänsten kan i vissa fall hjälpa den våldsutsatta att ordna ett socialt kontrakt om hen uppfyller kriterierna. Våldsutsatthet är inte skäl för ett socialt kontrakt, det krävs flera svårigheter som missbruk eller skulder.

Praktiskt stöd och hjälp kan utföras av socialtjänsten eller på uppdrag av socialtjänst.

Information om hur man söker bostad samt vilka bidrag och insatser som går att söka hos myndigheter. En kommun nämner att det blir mer omfattande utredningar, kartläggning av nätverk och mer omfattande riskbedömning i ärenden med hedersrelaterat våld och förtryck. Kommunerna fick frågan om de beviljat insatser till en våldsutsatt utifrån 2 a kap. 8 § SoL, som syftar till att underlätta rörligheten för våldsutsatta som önskar flytta till en annan kommun på eget initiativ. Majoriteten av kommunerna hade någon gång mottagit en förfrågan men uppger att många förfrågningar får avslag utifrån att det ej uppfyller kriterierna. Majoriteten av kommunerna tycker att lagstiftningen inte hjälper och att den ger falska förhoppningar till den våldsutsatta och underlättar inte när det kommer till att möjliggöra boendesituationen för den våldsutsatta. En intervjuperson från socialtjänsten säger:

"...paragrafen fungerar inte i praktiken. Den finns bara för att det ska se bra ut"

Insatser från andra aktörer

I länets bostadsmarknadsanalys för 2021 framkommer att åtta av länets tio kommuner bedömer att det råder underskott på bostäder. Två kommuner upplever att det är balans på bostadsmarknaden. Enkäten till bostadsbolagen fokuserade på samverkan med socialtjänst samt tillämpning av insatser och arbetssätt. Elva bostadsbolag deltog, sex kommunala och fem privata. Av dessa har fyra en upprättad samverkan med socialtjänsten, två ger särskild förtur till våldsutsatta. Ett bostadsbolag nämner att det aldrig fått frågan om samverkan och förtur men att engagemanget från bostadsbolaget finns. På frågan om bostadsbolagen genomför några särskilda jämställdhetsåtgärder utifrån att kvinnor är överrepresenterade bland våldsutsatta svarade åtta bostadsbolag nej. Ett bostadsbolag ger följande svar:

*"Även män blir utsatta har vi erfarenhet av. Vinklad syn på problemet.
Hela diskussionen är sned. Borde vara våldsutsatta människor som lever otryggt"*

Att arbeta utifrån en våldspreventiv metod innebär att förebygga, förhindra och stoppa mäns våld mot kvinnor och närstående. Det leder till att kunskap om våld och civilkurage ökar. Fem bostadsbolag uppger att det är anslutna till huskurage eller annan våldspreventiv metod. Det innebär att mindre än hälften av bostadsbolagen som besvarat enkäten informerar sina hyresgäster om hur de bör agera om de misstänker att en granne eller medmänniska far illa. Kvinnojourerna har skyddat boende i sina verksamheter dit våldsutsatta kan komma både med bistånd från olika kommuner i landet och på egen ingång. Kvinnojourernas upplevelse är att skyddsplaceringar blir allt kortare. Socialtjänsten tydliggör i inledningen av placering att det är

av vikt att ansvariga för boendet tillsammans med den våldsutsatta direkt börjar arbeta för att ordna ett stadigvarande boende. Arbetet med att hitta ett stadigvarande boende är ofta ett uppdrag från socialtjänsten till ansvariga för det skyddade boendet från. I uppdraget ingår då att uttömma alla möjligheter till att hitta ett eget stadigvarande boende för den våldsutsatta.

Boendeinsatser till den som utsatt närstående för våld

Två kommuner berättar att det finns en plan att införa ett arbetssätt för att flytta på våldsutövare. Under 2022 ska en kommun införa arbetsmodell för att möjliggöra att den våldsutsatta bor kvar i bostaden genom att våldsutövaren flyttar. I arbetsmodellen ska det tydliggöras att riskbedömning behöver genomföras, att både den våldsutsatta och våldsutövaren har kontakt med öppenvård samt att det ska finnas en lägenhet för socialtjänsten att använda för placering av våldsutövaren. Resterande kommuner uppger att det inte finns ett upprättat arbetssätt eller planering för att arbeta med att flytta på våldsutövaren. Två kommuner nämner att de ställt frågan till våldsutövaren och mer informellt försökt få våldsutövaren att tillfälligt flytta till en släkting eller vän utifrån barnets perspektiv. Flera nämner risker och farhågor för det praktiska arbetet, kring skyddsplanering för den våldsutsatta och att det kräver motivation och förståelse hos våldsutövaren. Två nämner att det finns andra rutiner och utvecklingsfrågor kopplat till våld i nära relation som behöver utvecklas innan kommunerna kan titta på att flytta på våldsutövaren.

Kvinnojourerna uttrycker en oro kring att våldsutövaren ska flytta från den gemensamma bostaden och den våldsutsatta bor kvar. Många våldsutsatta som jourerna har haft kontakt med beskriver att våldet och traumat som de varit utsatta för kan vara starkt kopplat till bostaden.

Risk att skyddet för den våldsutsatta påverkas och risken för eftervåld ökar.

Det finns en oro att våldsutsatta och barn glöms bort och blir lämnade utan insatser.

Kvinnojourerna uppger att de har svårt att se att det ska kunna bli en långsiktig lösning att flytta på våldsutövaren. Detta belyser vikten av att socialtjänsten lyssnar in vad den våldsutsatta och barnen upplevt och ger dem möjlighet att bedöma om det går att bo kvar i bostaden eller inte.

Samverkan

Kommunerna redogör för att det har en intern samverkan, samverkansgrupper inom socialtjänsten som samlas med regelbundenhet. Syftet är att samverka kring enskilda ärenden och skapa hållbara lösningar för den våldsutsatta och medföljande barn. Två kommuner uppger att intern samverkan sker när det inkommer ett akut ärende där fler enheter behöver vara inkopplade. Lokal samverkan förekommer i majoriteten av kommunerna där polis, skola, hälso- och sjukvård och socialtjänst ingår.

Majoriteten av kommunerna uppger att samverkan med bostadsbolag finns.

Ingen kommun nämner särskild riktad samverkan utifrån hedersrelaterat våld och förtryck, barnrätts-, funktionshinder eller hbtqi-perspektivet.

Samtliga kommuner nämner Länskompotten som samverkan i länet. Länskompotten beskrivs i sin helhet under rubriken framgångsfaktorer och goda exempel nedan.

Västerås stad har samordningsansvaret för den nationella kompotten och är en stark drivande kommun i arbetet med våld i nära relation. Enstaka kommuner i länet är med i nationella kompotten. Två kommuner uppger att de har lokala kvinnojourer men att samverkan ej finns, men konstaterar att det skulle gynna våldsutsatta och barn om samverkan fanns. En kvinnojour beskriver att samverkan med kommunen ofta fungerar bra och att det i många fall finns en engagerad socialsekreterare som gör sitt bästa. Barnhandläggaren är inte alltid synlig vid placeringar, barnens behov och rätt till insatser blir ibland åsidosatt då de är medföljande med den våldsutsatta vuxna.

Hinder och utmaningar i arbetet

Bostadsmarknaden och den bostadsbrist som råder nämns av majoriteten av kommunerna som ett hinder i att hjälpa våldsutsatta och riskerar också att leda till långa placeringar. Den enda lösningen för våldsutsatta blir korttidskontrakt som leder till ökad stress och är problematiskt ur ett barnperspektiv. Svaren från bostadsbolagen och socialtjänsten tyder på att samverkan inte är en självklarhet och att det finns bristande kunskap och förståelse för varandras verksamheter.

Social dumpning nämns också som en utmaning för vissa av kommunerna i länet. Social dumpning är när en kommun får personer i behov av stödinsatser att flytta till en annan kommun utan att personen själv uttryckt en tydlig vilja att flytta. Socialtjänsten får kännedom om den våldsutsatta först när en eventuell ansökan till ekonomiskt bistånd inkommer. Social

dumpning bidrar till att våldsutsatta och medföljande barn inte får de insatser och stöd som de kan behöva och har rätt till.

Särskilda insatser kopplat till personer som har en strukturell sårbarhet såsom HBTQI-personer, personer med funktionsnedsättning, personer med en missbruksproblematik och så vidare förekommer i liten utsträckning. Att våldsutsatta behandlas som en homogen grupp med lika förutsättningar och behov blir problematiskt då särskilda sårbarhetsfaktorer och individens egna behov tappas bort. Storleksskillnad på länet påverkar mängden ärenden samt erfarenheten av att möta våldsutsatta, i synnerhet utifrån tvärperspektiven. Några kommuner nämner utmaningar med hedersrelaterat våld utifrån att geografiska platser och kopplingen till den våldsutsattas nätverk blir mer komplexa. Möjligheten till eget kontrakt för våldsutsatta som lever i missbruk beskrivs också som en utmaning för kommunernas arbete. Att synliggöra strukturella sårbarheter i arbetet behöver inte nödvändigtvis handla om särskilda insatser, snarare om bemötande och kunskap.

Framgångsfaktorer och goda exempel

Länsstyrelsen i Västmanland tillsammans med Köpings kommun har initierat länskompotten som syftar till samverkan mellan länets kommuner för att möjliggöra stadigvarande boende för våldsutsatta och medföljande barn. Länsstyrelsen Västmanland är sammankallande, samverkansmöten sker med regelbundenhet. Länskompottens samverkansplan beskriver i vilka ärenden och när i utredningsskedet det lämpar sig att använda länskompotten.

Kommunernas storleksskillnad påverkar resurser och möjligheter att ta emot ärende, för att förhindra att en kommun får större delen av alla förfrågningar togs en fördelningsnyckel fram inom ramen för länskompotten. Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2014:4) säger att socialtjänsten bör kunna erbjuda våldsutsatta hjälp att ordna stadigvarande boende.

Länskompotten möjliggör för kommunerna att arbeta utifrån dessa föreskrifter. Västmanland var först med att ta fram Länskompotten och flera har efterhand tagit initiativ och startat egna Länskompotten runt om i landet.

Flera kommuner nämner samordnaren för arbetet med våld i nära relation som viktig funktion när det kommer till samverkan och utvecklingsarbete i kommunen. Samordnaren är ofta personen som sammankallar till möten och har spetskompetens om våld i nära relation och hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen samlar samordnarna i ett nätverk som träffas regelbundet. Samordnarna har fått relevant utbildning av Länsstyrelsen för att leda processer och säkerställa att information kommer vidare ut i kommunerna. Flera av intervjupersonerna

nämner att närheten till samordnaren underlättar handläggningen av våldsärenden och att samordnaren kan bistå med riskbedömningar och säkerhetsplaneringar. Länsstyrelsen arbetar aktivt för att synliggöra sambandet mellan våld mot människor och våld mot djur. Kompetenshöjande insatser om vikten av att kunna ta med sig sitt husdjur till skyddat boende har genomförts vilket har förändrat socialtjänstens bemötande och arbete, idag finns det möjlighet för våldsutsatta att ta med husdjur till jourlägenhet och skyddat boende. Socialtjänsten har även en samverkan med Länsstyrelsen i enskilda ärenden.

Länsstyrelsens avslutande kommentar

I samtal med kommunerna framkommer en önskan om ökat ansvar på de privata bostadsbolagen i likhet med den lagstiftning som finns för allmännyttan. Vidare önskar kommunerna att det skulle vara ett lagkrav för såväl privata som kommunala bostadsbolag att arbeta våldspreventivt och att erbjuda våldsutsatta förtur. De efterfrågar kunskapshöjande insatser riktat mot socialtjänst och bostadsbolag samt tydligare nationell samverkan för att skapa tydlighet kring arbetet i hela landet för att hjälpa våldsutsatta till stadigvarande boende. Nationella kompotten är ett nätverk för samverkan på nationell nivå, att vara med är inget krav och upp till var kommun. Samordningsansvaret är idag placerat på kommunnivå och Västerås stad är sammankallande. Länsstyrelsen har samordningsansvar för den regionala Länskompotten och har genom det kunnat tydliggöra samverkansstrukturer och spridit arbetet till flera län. Samordningsansvarets skilda placeringar bör klargöras då det idag hanteras olika på nationell och regional nivå. Var bör samordningsansvaret vara placerat och vilket upplägg blir mest gynnsamt för kommunernas arbete. Kommunerna har varierande kunskap om strukturella sårbarheter och har med det sagt olika förutsättningar och utmaningar framöver då det finns grupper som har sämre förutsättningar att aktivt vända sig till socialtjänsten. Kommunernas riktlinjer och rutiner blir utifrån detta relevanta, vad säger rutiner och riktlinjer? Vilka kompetenshöjande insatser ger kommunen till sina anställda för att säkerställa ett inkluderande bemötande? Slutligen bedömer Länsstyrelsen att det finns ett vidare arbete kring bostadssociala frågor och utvecklingsmöjligheter att hjälpa våldsutsatta till stadigvarande boende.